

Received/ Makale Geliş 04.07.2023
Published / Yayınlanma 30.09.2023
Volume/ Cilt (Issue/ Sayı) 7 (34)
ss / pp 1250-1262

10.5281/zenodo.8425503
Araştırma Makalesi
ISSN: 2687-5640
Mail: editor@pejoss.com

Öğr. Gör. Dr. Zahide Şahin

<https://orcid.org/0000-0003-1503-146X>

Kayseri Üniversitesi, Mustafa Çıkrıkçıoğlu MYO, Kayseri / TÜRKİYE

Kuruhüyük (Felahiye-Kayseri) Yöresi Düz Dokumaları

Plain Weavings of Kuruhüyük (Felahiye-Kayseri) Region

ÖZET

Düz (kirkitli/atlı yüzlü) dokumalar (kilim, cicim, zili, sumak), kişilerin daha çok kendi ihtiyaçlarını karşılamak için ürettikleri ürünlerdir. Ülkemiz; düz dokumalar bakımından oldukça zengindir. Düz dokumaları ile öne çıkan illerden biri de Kayseri'dir. Kayseri'de Sarız, Tomarza, İncesu, Yahyalı, Pınarbaşı, Develi ilçesinin Şihli, Felahiye ilçesinin Kuruhüyük, Akkışla ilçesinin Gömürgen mahalleleri düz dokumaları ile öne çıkar. Hacılar ilçesinde yöre halkı çok kaliteli dokumalar dokur ancak bu dokumalar yöreye ait geleneksel dokumalar olmayıp esnafın istediği şekilde üretilen dokumalardır. Araştırma konusu olan Kuruhüyük yöresinin düz dokumaları motif ve desen özellikleriyle oldukça karakteristiktirler ve diğer yörelerden bu özellikleriyle ayırt edilirler. Kuruhüyük kilimlerinde ilikli, eğri atkılı ve sarma kontür teknikleri yaygın kullanılmıştır. Sık ve seyrek motifli cicim teknikleri genellikle çuval ve yük perdesi dokumalarda kullanılmıştır. Zili ve sumak teknikleri genellikle kilim ve cicim teknikleriyle kullanılmıştır. Yün malzemeden iğ ve kirmanda yöre halkı tarafından ince ve sık bükümlü eğrilerek elde edilen iplikler yine yöre halkı tarafından doğal boyalarla boyanmıştır. Yörenin kilimlerinde beyaz, sarı, yeşil, kırmızı, mavi renkler dokumalarda tercih edilmiştir. 1955'li yıllara kadar sarma tezgâhta dokuma yapan yöre halkı sonra esnafın müdahalesiyle germe tip tezgâh kullanmıştır. Kilimlerde; basamaklı mihrap ve mihrap içi boşluklarda tarak motiflerinin balık iskeletini andırır şekilde dokunan ve yörede "kurbağa veya artı işareti" şeklinde söylenen motif karakteristiktir. Yöreye ait boyama reçeteleri, motif ve desen isimlerinin çoğu unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuştur. Kuruhüyük dokumaları; yurt içinde ve yurt dışında tanınmakta ancak yörede dokuma neredeyse yapılmamaktadır. Yöre halkı halı tekniğini bilmediklerini, esnafın kilim dokumayı bildiklerinden dolayı, halı dokumayı yöreye getirip kendilerine öğrettiğini, kilim dokumayı bırakarak para kazanmak için halı dokuduklarını, yurt içi ve yurt dışına göç ettikten sonra yörede dokumacılığın neredeyse yapılmadığını belirtmektedirler. Yörelerde ki büküm aletleri, dokumalar ve dokuma ile ilgili avadanlıklar vb. yöreye gelen antikacılar satılmakta ya da antikacıların ellerindeki makine halısı, battaniye vb. eşyalarla takas edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Felahiye, Kuruhüyük, Kilim, İp ağacı, Mihrap, Çuval.

ABSTRACT

Plain (kirkit/weft faced) textiles (kilim, cicim, zili, sumac) are products that people produce mostly to meet their own needs. In our country; It is very rich in smooth textures. One of the provinces that stands out with its plain weaves is Kayseri. In Kayseri, Sarız, Tomarza, İncesu, Yahyalı, Pınarbaşı, Develi district's Şihli, Felahiye district's Kuruhüyük, Akkışla district's Gömürgen neighborhoods stand out with their flat textures. In Hacılar district, local people weave very high quality textiles, but these weavings are not traditional weavings of the region but are produced as the tradesmen want. The plain weavings of the Kuruhüyük region, which is the subject of the research, are very distinctive with their motif and pattern features and are distinguished from other regions by these features. Buttonhole, crooked weft and wrapping contour techniques are widely used in Kuruhüyük rugs. Cicim techniques with dense and sparse motifs were generally used in sack and bulk curtain weavings. Zili and sumac techniques were generally used with kilim and cicim techniques. Threads obtained by spinning thin and tightly twisted yarns on woolen spindles and kirma are also found with natural dyes by the local people. In the rugs of the region, weavings in white, yellow, green, red and blue colors were preferred. The local people used to weave on winding looms until 1955, and then, with the intervention of tradesmen, they used tension type looms. In rugs; Stepped mihrab and comb motifs shaped inside the mihrab are motif features that are woven in a way that resembles a fish and are shown as a "frog or plus sign" in the region. Most of the dyeing recipes, motifs and pattern names belonging to the region have been forgotten or are on the verge of being forgotten. Kuruhüyük weavings; It is known at home and abroad, but weaving is almost not done in the region. Local people state that they do not know the carpet technique, that the tradesmen brought carpet weaving to the region and taught them because they knew how to weave rugs, that they stopped weaving rugs and started weaving carpets to earn money, and that after migrating domestically and abroad, weaving was almost no longer done in the region. Twisting tools, weaving, and weaving-related tools, etc. In the regions. They are sold to local antique dealers or machine-made carpets, blankets, etc. are sold by antique dealers. It is exchanged for items.

Keywords: Felahiye, Kuruhüyük, Rug, Rope Tree, Mihrab, Sack.

1. GİRİŞ

1.1. Felahiye İlçesi ve Kuruhüyük Mahallesi Hakkında Genel Bilgiler

Felahiye ilçesi yerleşim yeri olarak Kuzey doğusunda Kızılırmak yayı içerisinde kurulmuş olup, denizden yüksekliği 1.330 metredir. Doğusunda Özvatan ilçesi, batısında Yozgat ili Boğazlıyan ilçesi, kuzeyinde Yozgat'ın Çandır ve Çayıralan ilçeleri, güneyinde ise Kayseri'nin Kocasinan ilçesi ile çevrilidir (Kayseri Valiliği, t.y.). Felahiye ilçesinin kuruluş yılları çevredeki eserlere göre Hitit'ler devrine kadar uzanmaktadır. Hititlerden sonra ilçe ve çevresinde çeşitli medeniyetler hüküm sürmüştür, bunlardan en belirginini Roma ve Osmanlı medeniyetleridir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Yozgat'ın Boğazlıyan ilçesine bağlı bir nahiye durumunda iken, 1925 yılında Yozgat İl Daimi Encümeni'nin kararı ile "Kurtuluş" anlamına gelen "Felahiye" adını almıştır. İlçe, 1926 yılında Kayseri ilinin merkez bucaklarından Mancusun'a bağlanmıştır. 15.10.1930 tarihinde bucak olmuş ve daha sonra 07.10.1957 tarihinde 7033 sayılı yasa ile ilçe olmuştur. Yörede yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve sert geçmektedir. Halkın büyük çoğunluğu tarım ve hayvancılıkla geçinmektedir. Yurtdışında çalışan çok sayıda işçinin ekonomik katkıları ikinci sırada öneme sahiptir. Halkın çoğunluğu işsizdir. İşsizlik nedeniyle ilçe çok yoğun bir göç yaşamaktadır (Kayseri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, t.y.). Mahalle ismini merkezindeki sonradan yığma bir yükselti olan hüyükden aldığı düşünülmektedir¹.

Araştırma konusu olan Kuruhüyük, Kayseri ilinin Felahiye ilçesine bağlı bir mahalledir. Mahallenin adının nereden geldiği ve geçmişi hakkında fazla bilgi yoktur. Kuruhüyük yöresine Karakoyunlu Türkmenleri yerleşmiş, milli mücadele yıllarına kadar yaylacılık kültürü devam etmiş, develer bu döneme kadar aktif şekilde taşımacılıkta kullanılmıştır. Yaylacılık kültürünün ayrılmaz parçası olan dokumacılık yörede 1995-2000 yıllarına kadar uygulanmış, yörenin yurt içi ve yurt dışı göç vermesiyle ekonomik yönden rahatlayan mahalle dokumacılığı neredeyse bırakmıştır.

1.2. Kuruhüyük Yöresi Kilimlerinde Kullanılan İpliklerin Elde Edilmesi

Yöre halkı dokumalarında yün ve keçi kılı, çok azda olsa devetüyü de kullanmıştır ve iplerini yetiştirdikleri hayvanlardan elde etmiştir. Dokumalar da kullanılan iplikler yöre halkı tarafından yapılmıştır. Yörede koyunlar yılda iki kez kadın ve erkekler tarafından kırılır, kırkımdan sonra, yün/kıl tarağı ile lifler tel tel ayrılır (Bknz Fotoğraf:1-2).

Fotoğraf: 1-2 Yün/Kıl Tarağı

Taranarak lifleri açılan yün, istenilen kalınlıkta eğrilip bükülerek iplik haline getirilir. Eğrilen ipin bükülmesinin sebebi ipin sağlamlığını arttırmaktır. Bu işlemi yapmada iğ, kirman (kirmen) ve çıkırık kullanılır (Bknz Fotoğraf: 3-4). Ayrıca eğrilen çile halindeki ipleri yumak yapmaya yarayan tekce (gülçen) adı verilen alet kullanılmaktadır.

¹ Remzi KARAKOÇ; Kuruhüyük Mahallesi Muhtarı, 08.01.2022 tarihinde verdiği bilgilere göre.

Fotoğraf:3 Kirman/Kirmen

Fotoğraf:4 İğ

Kuruhüyük dokumalarının bazı örneklerinde; simli ip, orlon ip gibi malzemeler küçük motiflerde güzel görünsün düşüncesiyle kullanılmıştır. Kuruhüyük dokumalarının kalitesini arttıran temel unsurlardan biri de dokumalarda kullanılan ipliklerin düzgün ve ince eğrilmiş olmasıdır.

1.3. Dokumalarda Kullanılan İpliklerin Boyanması

Yörede iplikler: (1) Yöre halkı tarafından büküm aletleriyle elde edilen ipler, yöre halkı tarafından doğal boyama yöntemiyle boyanır; (2) Yöre halkı tarafından satın alınan veya büküm aletleriyle elde edilen iplerin, doğal boyalar ve sentetik boyaların (yörede toz boya veya yamçı olarak söylenir) bir arada kullanılarak boyanır ya da sadece sentetik boyalarla boyanır.

Kuruhüyük'te ipler çile/gelep haline getirilip boyanmıştır. Boyama işlemi büyük bakır kazanlarda yapılmaktadır. Doğal boyama uygulanırken; tamamen yörede var olan bitkiler, soba isisi, koyun tezeğinin külü, yoğurt suyu gibi doğal kaynaklar kullanılmaktadır. Bazı bitkilerin boyar maddeleri yüne doğrudan geçerken, bazı bitkiler için ara maddeye ihtiyaç duyulur. Bu ara maddenin kullanımına "mordanlama" adı verilir. Mordanlama işlemine yörede "seğleme" denir. Mordan maddesi olarak yörede genellikle sütleğen otu, "seğ" denilen şap ve kezzap kullanılır². Mordanlama işlemi, boyaların tonlarına da etki ederler (Aytaç, 1997:18).

Beyaz renk, çoğunlukla yünün kendi doğal renginde kullanılır, boyama yapılmaz. Yeşil renk, yaz mevsiminde toplanan sütleğen otu kurutulur ya da kurutulmadan iplerin boyanmasında ceviz kabuğu ile kullanılır. Turuncu renk, toz boya ve soba isinden elde edilir. Sarı renk, soğan kabuğu ve sütleğen otundan sağlanır. Kahverengi ve tonları, meşe yaprağından ve ceviz kabuğundan elde edilir. Yörede kahverengi renk "saz" olarak ifade edilmektedir. Kırmızı renk için karamuk ve kök boya bitkilerinden faydalanır. Siyah renk, elma ve meşe yaprağından sağlanır.

Kuruhüyük yöresi dokumacılığı 1990-1995 yıllarında bıraktığı için yöre halkı ipleri boyamakta kullandıkları reçeteleri hatırlayamamaktadır. Yöre, Sivas ve Yozgat'a yakın olduğu için dokumalarının renklerinde Yozgat ve Sivas yöresinin etkisi vardır. Beyaz, portakal sarısı, yeşil, kırmızı, mavi renkler Kuruhüyük kilimlerinde karakteristiktir. Renkler açık tonlarla kullanılmıştır³. Yörede; yün malzemeler, 1950'li yıllardan sonra kimyasal boyalarla boyanmaya başlamış, 1990'lı yıllarda fabrikasyon ipler yaygın şekilde kullanılmıştır.

Yakın zamana kadar, düğümlü halı sanatının gölgesinde kalan ve ancak yakın yıllarda bir sanat eseri olarak hak ettiği yeri bulan kilimler analin boyalar nedeniyle, renk düzenlerinde biraz değişime uğramakla birlikte, özgün varlıklarını halı sanatına nazaran daha dirençle sürdürmekte ve geleneksel çizgide çok başarılı ürünler vermektedir (Ölçer, 1998:139).

1.4. Kuruhüyük Yöresi Düz Dokumaların Dokunduğu Tezgâh Tipleri

Karakoyunlu Türkmenlerinin yerleştiği yörede düz dokuma tekniklerinin hepsi yani kilim, cicim, zili ve sumak dokumalar uzun yıllar yöre halkının ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla dokunmuştur. Yörede en fazla kilim tekniğinde dokumalara rastlanmıştır. Cicim, zili ve sumak tekniğinde dokumaların örneklerine ulaşılmış ancak dokuyana rastlanmamıştır. Zili ve sumak dokumalar kilim ve cicim

² Mustafa Ejder; Kayseri yöresi halı esnafı. 15. 09,2023 tarihinde verdiği bilgilere göre.

³ Rıdvan CAN; Kuruhüyük Mahallesi Muhtarı, 10 Nisan 2008 tarihinde verdiği bilgilere göre.

teknikleriyle birlikte dokunmuştur. Dokumaya başlamadan önce ellerin kınalanması geleneği Kuruhüyük'te yaygındır⁴. Kına iplerin eli kesmesini zorlaştırır, yaralanan parmakların iyileşmesine katkı sağlar (Bknz Fotoğraf: 5).

Fotoğraf:5 Kınalı eller

Yörede ahşap sarma tezgâh tipi kullanılmış esnafın müdahalesi ile germe tip tezgâha geçilmiştir. Sarma tezgâha “ıstar” veya “ip ağacı (Bknz Fotoğraf 6-7)”, gücüye “kücü (Bknz Fotoğraf:8)”, levente ise “mazı (bazı)” denir. Metal kirit/taraklar dokuma yaparken renkli desen ipliklerini sıkıştırmak için kullanılmaktadır (Bknz Fotoğraf:9-10). Dokumalardaki küçük motiflerin dokunmasında dar uçlu kiritler/taraklardan yararlanılmıştır (Bknz Fotoğraf:11). Aynı tezgâhta birden fazla dokuma yapabilmektedir.

Fotoğraf:6-7 Sarma Tip Tezgâh

Fotoğraf:8 Gücü/Kücü

Fotoğraf:9-10 Metal Kirit/Tarak

⁴ Nariye ERCAN; 09.05.2017 tarihinde verdiği bilgilere göre.

Fotoğraf:11-12 Küçük Motifleri Dokumakta Kullanılan Kirkit/Tarak

Tezgâhların genişliğine bağlı olarak boyutları değişen kirkitli dokumaların uzunluk ve genişlikleri işlevlerine göre ayarlanır. Benzer bir durum türün formuna bağlı olarak da karşımıza çıkmaktadır yani ürünün kullanım alanına göre de ebat ayarlanır (Barışta, 1996: 47). Çözüğü iplerine yörede “eriş”, atkı ipine “argaç”, sedef ve bordüre “yelen/yeleni” denilmektedir.

1.5. Kuruhüyük Yöresi Düz Dokuma Teknikleri

1.5.1. Kilim

Kuruhüyük kilimlerinde; ilikli kilim, eğri atkılı kilim ve sarma kontür teknikleri yaygın kullanılmıştır (Bknz Fotoğraf 13).

Fotoğraf: 13 Eğri Atkılı, Sarma Kontürlü Tekniklerde Dokunmuş Elibelinde Motifleri ve İlikli Kilim Tekniğinde Dokunmuş Tarak/Parmak Motifleri

Kilimlerin saçakları genellikle Kayseri yöresinde yaygın kullanılan Türk düğümü ile düğümlenmiştir (Bknz Fotoğraf:14).

Fotoğraf:14 Türk Düğümü ile örülmüş saçak kısmı

İnce eğrilmiş iplerle kaliteli dokunan Kuruhüyük kilimleri yurt içinde ve yurt dışında tanınmakta, koleksiyonerler tarafından özellikle aranan dokumalardır. Yöre halkı, kenarları eskiyen kilimlere, kumaş geçirerek eskiyen yerin genişlemesini önlemeye çalışmıştır (Bknz Fotoğraf: 15). Kilimlerde tarih ve isim yazılı örneklere de rastlanmıştır (Bknz Fotoğraf:16).

Fotoğraf:15 Kumaş Geçirilerek Sökülen Yerleri Tamir Edilmiş Kilim Detayı

Fotoğraf:16 Yazılı ve Tarihli Kilim “Hürmet 2013”

1.5.2. Cicim

Yörede cicim tekniğine “çalma” denilmektedir. Sık ve seyrek motifli cicim örneklerine rastlanmıştır (Bknz Fotoğraf:17). Kilimlerde cicim ve zili tekniklerinde dokunmuş motiflere de rastlanmıştır (Bknz Fotoğraf:18).

Fotoğraf:17 Sık Motifli Cicim Detayı

Fotoğraf: 18 Pampal (Gelincik) Çiçeklerinin Ortasında Cicim Tekniği ile Dokunmuş Solucan Motifleri

1.5.3. Zili

Yörede zili dokumalar genellikle kilim tekniği ile bir arada uygulanmıştır (Bknz Fotoğraf: 19).

Fotoğraf: 19 Kilimde Zili Tekniğinin Kullanıldığı Kısım

1.5.4. Sumak

Sumak dokumalar genellikle çuvallarda uygulanmıştır. Kilim tekniği ile uygulanan sumak tekniklerinden genellikle ters sumak tekniği yaygındır (Bknz Fotoğraf 20-21).

Fotoğraf 20-21 Kilim, Cicim, Zili, Sumak Teknikleriyle Dokunmuş Çuval

1.6. Kuruhüyük Kilim Dokumalarının Kullanım Alanları

Kuruhüyük'te seccade, yer yaygısı, tuz torbası/çantası, yolluk, heybe, duvar kilimi, divan/karyola örtüsü, paspas, pano, yastık vb. kullanılmak için dokumalar yapılmıştır.

1.6.1. Çanta

Çobanlara ve arazide çalışanlara yiyecek koymak, küçükbaş hayvanlara tuz yedirmek gerektiğinden tuz koymak, kişisel eşyalar koymak vb. için çantalar dokunmuştur. Çantaların kulpları Türkmen düğümü örülerek yapılmıştır (Bknz Fotoğraf:22). Fotoğraf:22'deki çantada en dıştan içe doğru bıçkı dişi, elma/alma, ratak/parmak, yengeç ayağı, kelebek, kucaklaşma motifleri dokunmuştur.

Fotoğraf:22 Çanta

1.6.2. Yolluk

Sarma tezgahta dokunan yollukların boyları oldukça uzundur. 90x200 cm. 100x300 cm. ebatlarında yolluklar bulunmaktadır. Yolluklar genellikle rapor desenlerle veya sandıklarda bezelidir (Bknz Fotoğraf:23). Fotoğraf:23-24'teki yolluğun uzun kenarlarında su yolu/sığır sidiği motifleri yer almaktadır (Bknz Fotoğraf 24). Su yolu motifinin dokumanın kenarlarına bakan tarafına koç boynuzu ve göz motifleri yerleştirilmiştir. Su yolu motifleri arasında kalan kısım, farklı renklerle altı bölüme ayrılmış her bölümün ortasına kurtağzı motifleri dokunmuştur. Kurtağzı motiflerinin etrafına bu motiflerden daha küçük kurtağzı motifleri dokunarak boşluklar doldurulmuştur. Yolluklarda genellikle dar kenara paralel bantlar yerleştirilerek bantların içine rapor motifler dokunmuştur (Bknz Fotoğraf: 25-26).

Fotoğraf: 23-24 Yolluk

Fotoğraf:25-26 Yolluk

1.6.3. Duvar Yaygısı

Duvara asmak için dokunur (Bknz Fotoğraf:27-28). Bu kilimler hem duvarı süsler hem de duvardan gelebilecek soğuk ve nemi önler (Deniz, 1998:14). Yelenlerle çevrelenen iç zeminde genellikle sadık/kutu veya farklı renklerde bölünmüş kısımlara rapor motifler yerleştirilir (Bknz Fotoğraf:29-30). Duvar yaygıları evlerin oturma odalarına asılır ve bu dokumaların üzerine; bayrak, ayna, silah, aile yakınlarının fotoğrafları vb. asılır (Bknz Fotoğraf:31-32).

Fotoğraf:27-28 Kilim Tekniğinde Dokunmuş Sandıklı Duvar Yayıgısı

Fotoğraf:29-30 Farklı Renklerle Bölünmüş Zemin Üzerine Göz Motifleri Yerleştirilmiş Kilim Tekniğinde Duvar Yayıgısı

Fotoğraf:31-32 Duvar Yayıgısı

Fotoğraf: 33-34 Duvar Kilimi

1.6.4. Sedir/Divan Örtüsü

Sedir/karyola/divan adı verilen oturmak için genellikle ahşaptan yapılmış eşyanın üzerini örtmek için dokunur (Bknz Fotoğraf:35).

Fotoğraf: 35 Sedir/Divan Örtüsü

1.6.5. Paspas

Yolluklardan daha küçük ebatta dokunan, genellikle kapı eşiklerinin önüne serilen dokumalardır (Bknz Fotoğraf: 36-37-38).

Fotoğraf:36-37-38 Paspas

1.6.6. Pano

Yörede dokunan motiflerin yer aldığı, genellikle çerçevelenerek süs amaçlı duvara asılan dokumalardır (Bknz 39-40-41).

Fotoğraf: 39-40-41 Panolar

1.6.7. Seccadeler

Genellikle namaz kılmak için dokunan dokumalardır. Sürekli yerde serili yer yaygısı olarak kullanılan, duvara asılan seccadelerde vardır. Tarak motiflerinden basamaklı mihrap/kubbe bölümü karakteristiktir (Bknz Fotoğraf: 42). Mihrabın birleşim yerinde genellikle elibelinde veya koçboynuzu motifleri yer alır (Bknz Fotoğraf:43).

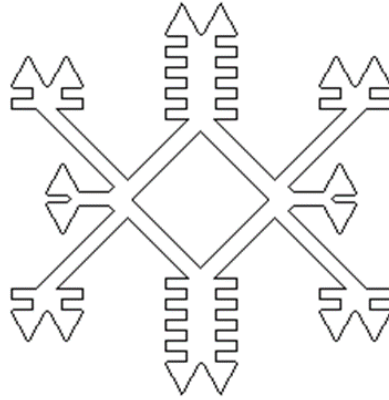
Fotoğraf:42 Basamaklı Tarak Motiflerinden Mihrap Oluşturulmuş Seccade

Fotoğraf:43 Mihrap Birleşim Yerinde Koçboynuzu Olan Seccade

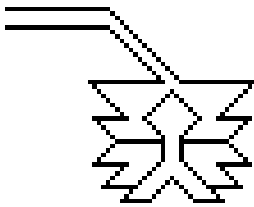
1.7. Kuruhüyük Düz Dokumalarında Motif ve Desen Özellikleri

Yörenin kilimlerinde iç zemini renkli bölümlere ayrılmış veya sandık yerleştirilmiş desenler öne çıkmaktadır. Seccade, pano, çanta vb. küçük ebatlı dokumalarda; balık iskeletini andıran yörenin “artı veya kurbağa” dediği motif düzenlemesi dokunmuştur (Bknz Fotoğraf: 44).

Fotoğraf:44 Kurbağa/Artı Motifi

Seccadelerde mihrap kısmı yer alır ve mihraplar genellikle tarak motiflerinin basamaklı yerleştirilmesiyle elde edilmiştir. Yörede mihrap için “kubbe” ifadesi de kullanılmaktadır⁵. Mihrap içi boşluklarda “kurbapa/artı motifi dokunmuştur. Enli kenar ya da yelen/yeleni denilen kısımda lale motifi yaygın kullanılır, lale motifi Sivas’ın Gemerek, Şarkışla ilçelerinde; Yozgat’ın Boğazlıyan ve Sarıkaya ilçelerindeki dokumalarda da görülür (Bknz Fotoğraf:12).

Fotoğraf:45 Lale Motifi

Yörede aşılı (aşık kemiği) kilim yaygın dokunmaktadır. Koyun ve keçilerin arka bacaklarında bulunan aşık kemiğine benzettikleri için bu ismi vermişlerdir. Bu kilim deseni Sarız ve Pınarbaşı yörelerinde de dokunmaktadır ve “dibekli” şeklinde ifade edilmektedir, sarımsak, bulgur vb. dövülen dibek aletine benzettikleri için bu ismi vermişleridir (Bknz Fotoğraf:46-47).

⁵ Gülseren YILDIZ; 10.06.2018 tarihinde verdiği bilgilere göre.

Fotoğraf:46 Aşihli Kilim

Fotoğraf:47 Aşihli kilim

Elibelinde motifleri sarma kontürlü, eğri atkılı kilim tekniklerinde dokunmuştur. Elibelinde motiflerinin ortasına, aile birlikteliğini sembolize eden “bukağı” motifi çoğunlukla yerleştirilmiştir.

Cicimlerde göz, pıtrak, solucan motifleri yaygın kullanılmıştır. Pıtrak motifi, pıtrak bitkisinin stilize edilmesi sonucu kem göze karşı koruyucu olarak da dokumalarda kullanılmaktadır. Pıtrağın üzerindeki dikenlerin kötü gözü uzaklaştırdığına inanan Anadolu insanı onu bir nevi nazarlık olarak düşünmüştür (Kuldak, 1998: 53). Zililer de beştaş motifleri yaygın kullanılmıştır. Sumak dokumalar genelde motif içlerini doldurmakta tercih edilmiştir.

Dokumada kullanılan ve yöre halkının ismini hatırlayabildiği motifler: böbrek/böğrek, kirman, bebek başı, beştaş, kıvrım, tarak/parmak/barnak, it izi, kurbağa, dikme-dolma, direk, yılan koğuğu, boncuk, koçboynuzu, elibelinde, elma/alma, çapraz gül, yıldız, kubbe, aşih (aşık kemiği)/bukağı, kucaklaşma/sarmaşık, horoz-tavuk kanadı (yeleşti), yıldız, pampal, kurtağzı, kıvrım, solucan, kurt izi, yengeç ayağı/anahtar, pıtrak, saç bağı, göz/muska/maşaallah, kanat, yarım kanat, kelebek, kuş, su yolu (sığır sidiği) vb. şeklindedir⁶.

2. SONUÇ

Kuruhüyük yöresi, kendine has özellikleri olan Anadolu'nun önemli dokumacılık merkezlerindedir. Hayvancılık, yöre halkının temel geçim kaynakları arasında yer almaktadır. Koyunlarının yünleri yöre halkı tarafından kırılıp, eğirilerek iplik elde edilmiş ve dokumalarda kullanılmıştır. Yörede yetişen, boyar madde içeren bitkiler, iplerin boyanmasında kullanılmış, doğal boyalarla boyanan ipler dokumalarda kullanılmıştır. Dokumalar, sarma ve germe tezgâhlarda dokunmuştur. Kuruhüyük yöresi düz dokumalarının kullanım alanları; yer yaygısı, duvar yaygısı, yük perdesi, seccade/namazlık, sedir/kanepeler örtüleri, yastık, çuval, heybe, çanta, pano vb. şeklindedir. Kuruhüyük yöresine ait geleneksel dokumalar arasında halı tekniğinde dokumaların olmadığı tespit edilmiştir. Düz dokuma yaygılar ise genellikle ilikli, iliksiz, eğri atkılı kilim ve seyrek ve sık motifli cicim, ters sumak tekniklerinde dokunmuştur. Zili ve sumak tekniğinde dokuma sayısı azdır. Kilim tekniği daha çok yer ve duvar yaygılarında, seccadelerde, sedir/kanepeler örtülerinde tercih edilmiştir. Yük perdesi, çuval, heybe, yastık türlerindeki dokumalarda ise cicim tekniği, cicim ve kilim tekniği veya cicim, zili, kilim, sumak teknikleri bir arada kullanılmıştır. Çuvallarda kilim, cicim, zili, sumak tekniklerine rastlanmıştır.

Son yıllarda geleneksel dokumalara artan ilgiden dolayı dokumalarıyla ünlenmiş, yörelere giderek, para veya makine halısı karşılığında, yörelerin renk, motif, kompozisyon, ebat, malzeme vs. yönünden karakteristik dokumaları, büküm aletleri, dokuma avadanlıkları vb. toplanmaktadır. Kuruhüyük yöresinde, ekonomik nedenlerden dolayı yurt dışına gidenlerin sayısında artış olmuştur. Yörede dokunmuş dokuma örnekleri, avadanlıklar, büküm aletleri vs. yurt dışına götürülmektedir.

Kuruhüyük dokumalarının ünü yurt içine ve yurt dışına taşmış olsada yörede dokumacılık neredeyse sona ermiştir. Yöre, yurt içi ve yurt dışına çok göç verdiğinden dokumacılık devam edememiş, dokuma kültürü bir sonraki nesle neredeyse aktarılamamıştır. Mahallege Halk Eğitim Merkezi kurs açmak istemiş fakat kursa katılacak kursiyer bulamadığından kurs açılmamıştır.

Kuruhüyük dokumalarının renk, motif, desen özelliklerinin karakteristik olmasından, el eğirme, doğal boyalarla boyanan ipliklerle dokunmasından dolayı koleksiyonerlerin ilgi odağı olmuştur. Günümüzde

⁶ Akkız KULA; Kuruhüyük Mahallegesinde yaşıyor, 90 yaşında. 08.01.2022 tarihinde verdiği bilgilere göre.

yörenin en güzel dokuma örnekleri koleksiyonerlerin elindedir. Kuruhüyük dokumaları konusunda daha fazla araştırma yapılmalı, dokumaların renk, motif, desen vb. özellikleri korunarak üretimi yapılmalı, bu dokumaları gelecek nesillere taşımak adına yörede kültür evi veya Kayseri’de el dokumaları müzesi kurularak bu müzede Kuruhüyük dokumaları bölümü olmalıdır.

KAYNAKÇA

Aytaç, Ç. (1997). *El Dokumacılığı*, Milli Eğitim Basımevi.

Barışta, H. Ö. (1996). *19-20. Yüzyıl İç Anadolu Ve Orta Akdeniz Bölgesi Türk Kirkitli Dokumaları Üzerine Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı*. Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Kayseri, s.47.

Deniz, B. (1998). *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yayguları (Kilim, Cicim, Zili)*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Kayseri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (t.y.). *Felahiye*. <https://kayseri.ktb.gov.tr/TR-54989/felahiye.html/>

Kayseri Valiliği (t.y.). *Felahiye İlçesi*. <http://www.kayseri.gov.tr/felahiye>

Kuldak, F. Y. (1998). *İçel Dokumacılığı* [Yüksek Lisans Tezi] Marmara Üniversitesi.

Ölçer, N. (1998). *Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kilimler*. Eren Yayınları.